

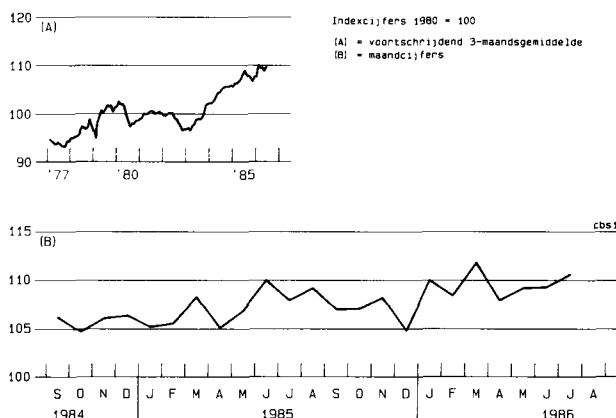
Het voor seizoeninvloeden gecorrigeerde volume van de industriële produktie was in juli 1% groter dan in juni. Ten opzichte van juli 1985 bedroeg de stijging 3%; de produktie in de nijverheid (excl. bouwnijverheid) nam over deze periode met 4% toe. In verband met mogelijke verschuivingen in het vakantiepatroon dienen deze cijfers met enige voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd. Volgens de conjunctuurtest bij de industrie zijn de orderontvangst in juli licht afgenomen ten opzichte van de maand ervoor. Als gevolg hiervan liep de index van de orderpositie met 1 punt terug. Het volume van de invoer was in juli 5% groter dan in dezelfde maand van 1985; de uitvoer steeg eveneens met 5%. De in- en uitvoerprijzen (unit value) daalden over deze periode met respectievelijk 21% en 18%. De ruilvoet verbeterde hierdoor met 4%. De consumptieve bestedingen van gezinnen, gecorrigeerd voor prijsveranderingen, namen in juli met 3% toe ten opzichte van juli vorig jaar. Opnieuw werd de grootste stijging gemeten bij de duurzame goederen. Volgens het consumentenconjunctuuronderzoek loopt het consumentenvertrouwen de laatste maanden iets terug. Nadat in mei nog gemiddeld 13% meer positieve dan negatieve antwoorden werden geregistreerd, nam dit saldo in augustus af tot +7%. Het prijsindexcijfer van de totale afzet van de industrie lag in juni 12,7% onder dat van juni 1985; met name de naar het buitenland afgezette goederen werden goedkoper. Net als in juli, lagen in augustus de consumptieprijzen onder die van dezelfde maand van 1985. Volgens cijfers van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid daalde het voor seizoeninvloeden gecorrigeerde aantal geregistreerde werklozen met 17 200 en kwam daarmee voor het eerst sinds september 1982 weer onder de 700 000.

Dit blijkt uit gegevens die medio september beschikbaar waren. In de Focus wordt nader ingegaan op de ontwikkeling van de consumptie op iets langere termijn.

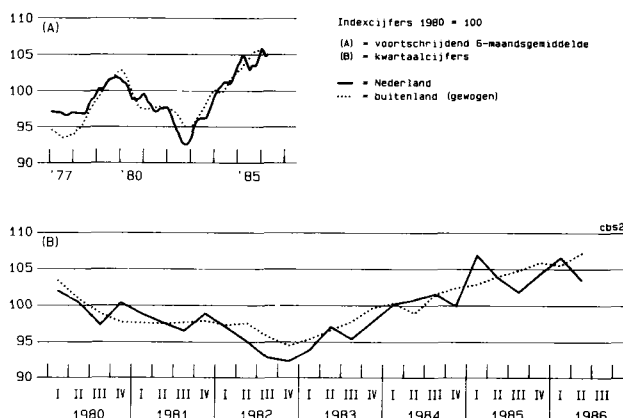
Het volume van de industriële produktie was in juli, voor seizoeninvloeden gecorrigeerd, 1% groter dan in juni. Vergelijken met juli 1985 bedroeg de toename van de gemiddelde dagproduktie in de industrie 3%; de produktie in de nijverheid (excl. bouwnijverheid) steeg met 4%. De produktiecijfers van juli en augustus kunnen zijn beïnvloed door verschuivingen in het vakantiepatroon. Hiermee moet bij de interpretatie van de cijfers rekening worden gehouden.

kwartaal beschikbaar gekomen. Gewogen met hun aandeel in de Nederlandse uitvoer nam de produktie in de nijverheid (excl. bouwnijverheid) van onze zes belangrijkste exportlanden met 3% toe (zie tabel 2). Net als in het eerste kwartaal bleef de produktiegroei in Nederland hierbij achter; deze bedroeg 1% ten opzichte van het tweede kwartaal van 1985. In Japan, dat niet tot onze zes belangrijkste exportlanden behoort, daalde de produktie in het tweede kwartaal

Produktie industrie (volume - seizoengecorrigeerd)

Produktie nijverheid (volume - seizoengecorrigeerd)

Van de meeste van onze belangrijkste handelspartners zijn inmiddels de gegevens over de produktie in het tweede

Verbeterde cijfers worden niet als zodanig gekenmerkt.

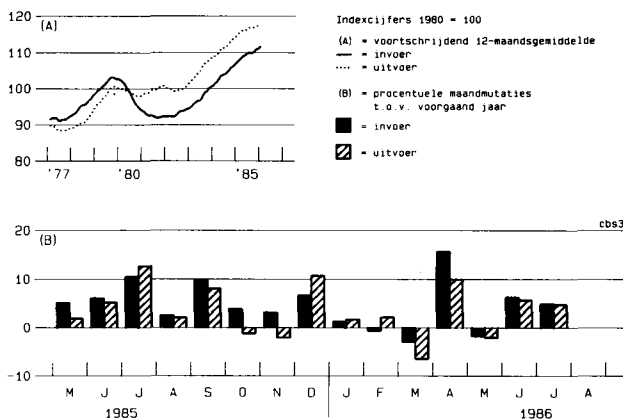
* Samengesteld door de hoofdafdeling Nationale rekeningen van het CBS.

licht (-1% t.o.v. de overeenkomstige periode van het voorgaand jaar). Dit is sinds het eerste kwartaal van 1983 niet meer voorgekomen.

De *conjunctuurtest* over juli laat, ten opzichte van juni, een lichte afnemende van de orderontvangst zien. De sterkste daling deed zich voor bij de consumptiegoederenindustrie. De orderpositie van de industrie als geheel liep mede hierdoor met 1 punt terug en kwam op 108. In de beoordeling van de orderontvangst, de orderpositie en de voorraad eindprodukt kwam opnieuw vrijwel geen verandering.

Het volume van zowel de *in-* als de *uitvoer van goederen* was in juli 5% groter dan in juli 1985. Dit was het resultaat van dalende waardecijfers en nog sterker afnemende prijzen. De invoerprijzen (unit value) lagen in juli 21% onder het niveau van dezelfde maand van 1985; de uitvoerprijzen daalden iets minder (-18%). Door deze ontwikkelingen verbeterde de ruilvoet in juli met 4%. In het eerste halfjaar bedroeg de ruilvoetverbetering gemiddeld 5%. Gemiddeld over de eerste zeven maanden van dit jaar nam het volume van de invoer met 3% toe en dat van uitvoer met 2% ten opzichte van dezelfde periode van 1985; de in- en uitvoerprijzen daalden respectievelijk met 17% en 13%.

In- en uitvoer van goederen (volume)

De *consumptieve bestedingen van gezinnen*, gecorrigeerd voor prijsveranderingen, namen in juli met 3% toe ten opzichte van dezelfde maand van 1985. Opnieuw deed zich de grootste stijging voor bij de duurzame consumptiegoederen (5%) en wel vooral bij de aankopen van nieuwe personenauto's. De bestedingen aan voedings- en genotmiddelen namen met 4% toe. Het warme weer in juli had met name een positief effect op de consumptie van dranken en ijs. Bij de overige goederen en diensten werd een volumetoename van 2% geregistreerd. In de Focus wordt nader ingegaan op de ontwikkeling van de consumptie op iets langere termijn.

Volgens het *consumentenconjunctuuronderzoek* is het vertrouwen van de consumenten in de ontwikkeling van de Nederlandse economie tussen mei en augustus geleidelijk, maar ononderbroken gedaald. Het consumentenvertrouwen wordt berekend als het rekenkundig gemiddelde van het saldo van de positieve en negatieve antwoorden (in procenten van het totaal) op een vijftal vragen. Dit gemiddeld saldo liep tussen mei en augustus terug van +13% tot +7%. Met name het oordeel over de algemene economische situatie werd in deze periode minder positief. Zo vond in mei nog 50% van de ondervraagden dat de economische situatie de laatste twaalf maanden was verbeterd, in augustus was dit gedaald tot 39%. Ook het aantal geënquêteerden dat een verbetering van de economische situatie in de komende twaalf maanden verwachtte, nam af. Het oordeel van de consumenten over hun eigen financiële situatie bleef de laatste maanden stabiel. Bij de vragen van het onderzoek die niet bij de berekening van het consumentenvertrouwen worden meegenomen, deed zich de opvallendste verschuiving voor bij de verwachting ten aanzien van de werkloosheid. In augustus was 30% van de onder-

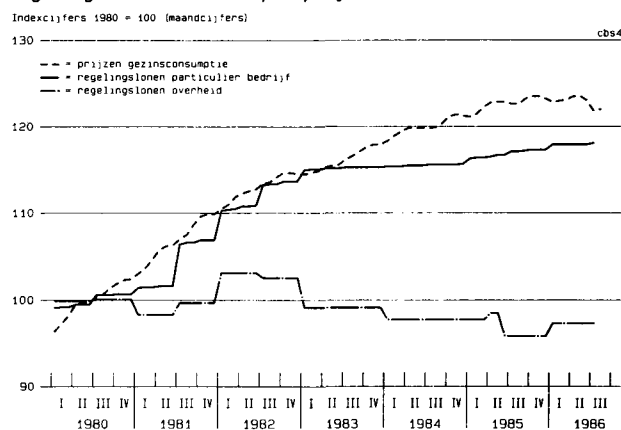
vraagden van mening dat de werkloosheid in de komende twaalf maanden zou stijgen, in mei was dit slechts 12%. Een daling van de werkloosheid werd in augustus door 29% voorzien; in mei was dit nog 52%.

Het *prijnsindexcijfer* van het verbruik van grondstoffen en halffabrikaten door de industrie is van juni 1985 op juni 1986 met 21,7% gedaald. De totale afzet van de industrie daalde over deze periode 12,7% in prijs. De sterkste daling deed zich voor bij de buitenlandse afzet (-17,4%); de in het binnenland afgezette industriële producten werden 7,3% goedkoper. Binnen deze laatste categorie daalden de prijzen van de intermediaire goederen (-9,9%) en de consumptiegoederen (-4,5%), de investeringsgoederen werden daarentegen 1,0% duurder.

Het prijsindexcijfer van de gezinsconsumptie is tussen midden juli en midden augustus met 0,2% gestegen. Ten opzichte van augustus 1985 daalde het prijsindexcijfer met 0,5%. Deze daling werd veroorzaakt door afnemende prijzen in de groepen voedingsmiddelen, dranken en tabak (-1,3%), huur en bijkomende kosten (-1,8%) en verkeer en vervoer (-3,4%). De grootste toename werd geregistreerd bij de prijzen van kleding en schoeisel (3,0%).

In juli lagen de regelingslonen van de overheid 1,6% hoger dan één jaar eerder. De stijging van de regelingslonen in het particulier bedrijf (+0,9%) was geringer. De stijging van de overheidslonen wordt veroorzaakt door de verlaging van het inhoudingspercentage in januari 1986. Het regelingsloon van de overheid is gedefinieerd als het schaalloon minus de inhouding. Via de inhouding wordt het bruto overheidsalaris gecorrigeerd voor de ontwikkeling van een aantal sociale verzekeringspremies, die wel door werknemers in het bedrijfsleven maar niet door ambtenaren worden afgedragen. Voor de berekening van het regelingsloon in het particuliere bedrijfsleven heeft een verandering in de sociale premies geen consequenties. Dit verschil in de inhoud van het bruto loonbegrip is er de oorzaak van dat de dalende sociale verzekeringspremies in januari wel het bruto loon bij de overheid positief beïnvloedden, terwijl deze geen effect hadden op de regelingslonen in het particuliere bedrijfsleven. In bijgaande grafiek is de ontwikkeling weergegeven van de (maand-)indexcijfers van de regelingslonen in het particulier bedrijf en die van de regelingslonen van de overheid. Tevens is hierin het verloop van het prijsindexcijfer van de gezinsconsumptie aangegeven.

Regelingslonen en consumptieprijzen

Volgens cijfers van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid daalde het aantal geregistreerde *werklozen*, voor seizoeninvloeden gecorrigeerd, tussen eind juli en eind augustus met 17 200 en kwam daarmee op 696 100. Het was de eerste keer sinds september 1982 dat het aantal geregistreerde werklozen onder de 700 000 lag. Vergeleken met dezelfde maand van 1985 nam het aantal werkloosheidsuitkeringen in juli met 4% af; de daling van de geregistreerde werkloosheid over deze periode was groter (-7%).

Tabel 1. Kerngegevens recente ontwikkelingen in Nederland

Procentuele mutaties t.o.v. dezelfde periode het jaar daarvoor, tenzij anders aangegeven

	1979/83 gemidd.	1984	1985	1985			1986		1986						
				2 ^e kw.	3 ^e kw.	4 ^e kw.	1 ^e kw.	2 ^e kw.	febr.	mrt.	apr.	mei	juni	juli	aug.
1. VOLUMEgegevens															
<i>Productie in de nijverheid</i>															
Nijverheid (excl. bouwnijverheid)	-1	5	4	3	0	4	-1	1	4	-2	6	-2	-1	4	
Delfstoffenwinning	-6	2	8	2	-8	17	-11	-2	6	-17	17	-24	-6		
Industrie	0	6	3	3	2	1	3	1	3	3	3	2	-1	2	
Voedings- en genotmiddelenindustrie	2	3	2	3	1	1	3		1	3					
Textiel-, kleding- en lederindustrie	-4	0	2	2	2	4	2	-2	2	2	1	-1	-5		
Papier- en grafische industrie	-1	4	4	4	4	2	7	3	6	8	4	6	-1		
Aardolie-industrie	-9	9	-4	-12	-2	0	5		1	14					
Chemische industrie	2	8	2	0	3	0	-2	-3	1	-5	0	-1	-7	-4	
Rubber- en kunststofverw. industrie	5	7	4	11	2	-2	6		7	7					
Hout- en bouwmaterialenindustrie	-5	1	2	3	5	7	8		3	1					
Basismetalaanindustrie	-1	15	-3	-9	-2	-4	3	-4	1	6	-8	4	-7		
Elektrotechnische industrie	-2	8	6	13	6	0	1	2	-2	5	6	1	0		
Rest metaal- en overige industrie	-1	6	3	3	1	2	5		5	4					
Openbare nutsbedrijven	2	5	2	0	-4	0	0	6	9	2	14	-2	4		
Bouwnijverheid: begonnen woningen	3	-6	-10	-9	7	-5	24	18	20	66	-8	43	37	-18	
<i>Buitenlandse handel (goederen)</i>															
Invoer, totaal	-1	7	7	4	8	4	-1	6	-1	-3	16	-2	6	5	
Grondstoffen en halffabrikaten	-2	12	4	-1	6	3	-4	9	-6	-6	17	-1	11	2	
Consumptiegoederen	-1	2	4	1	4	4	5	10	9	3	16	0	13	9	
Investeringsgoederen	-3	14	13	23	6	3	4	6	7	1	16	7	-4	22	
Algemene goederen	3	-15	22	23	28	17	4	-9	8	4	8	-18	-14	-7	
Uitvoer, totaal	2	6	5	5	8	2	-1	5	2	-6	10	-2	6	5	
Onbewerkte agrarische producten	5	5	6	16	5	-5	0	5	-7	-5	8	-6	15	0	
Delfstoffen	-8	-2	9	1	-10	32	-21	-13	-2	-33	16	-46	-10	16	
Fabrikaten	2	7	4	5	9	0	2	6	4	-3	10	2	6	4	
Voedings- en genotmiddelen	5	6	3	2	4	-2	-4	4	0	-7	14	-4	2	1	
Textiel en kleding	-2	11	8	5	12	6	5	6	17	-8	17	-4	4	8	
Aardolieproducten	-1	1	3	4	9	7	6	18	10	21	6	31	21	18	
Chemische producten	3	9	3	2	9	-1	3	6	3	-5	11	-1	8	10	
Metaalproducten	3	9	6	9	11	-1	3	1	2	-8	8	-3	0	-3	
Overige fabrikaten	1	8	6	4	13	0	8	8	15	-6	10	4	11	6	
<i>Consumptieve bestedingen van gezinnen</i>															
Binnenlandse consumptie, totaal	-1	0	1	1	2	3	3	3	3	2	2	4	1	3	
Voedings- en genotmiddelen	0	-2	1	1	1	2	3	1	1	1	0	4	0	4	
Duurzame consumptiegoederen	-4	-2	2	2	4	5	5	5	4	2	3	9	3	5	
Textiel, kleding, schoeisel e.d.	-4	2	0	0	2	5									
Huish. artikelen en woninginrichting	-1	0	0	3	3										
Transportmiddelen	0	8	9	14	10										
Rest duurzame consumptiegoederen	-1	2	3	3	2										
Overige goederen en diensten	0	1	1	1	1	2	2	2	3	3	3	2	1	3	
Huur, verwarming, verlichting en water		2	4	1	2	6									
Rest overige goederen en diensten		0	0	1	0	1									
<i>Investingen in vaste activa</i>															
Bruto investeringen, totaal	-4	4	2	3	6	4	2								
Bedrijven	-4	4	3	3	6	6	4								
Nijverheid	-6	15	13	16	12	10	11								
Exploitatie van woningen	-3	2	-5	-2	-2	1	-8								
Overige bedrijven	-4	-2	5	-2	10	8	7								
Overheid	-3	6	-4	0	5	-5	-8								
2. PRIJZEN															
Productenprijzen landbouw, tot. afzet	1	3	-2	0	0	-3	-6	-8	-6	-7	-7	-7	-9		
Productenprijzen industrie, tot. afzet		5,6	1,0	2,5	0,2	-2,6	-9,3	-12,2	-9,6	-11,9	-12,1	-11,9	-12,7		
Ruilver, unit value (goederen)	0	2	1	-1	2	3	5	5	6	6	4	7	5	4	
Invoerprijzen, unit value	8	6	1	5	0	-4	-13	-19	-13	-17	-18	-20	-20	-21	
Uitvoerprijzen, unit value	8	8	2	4	2	-2	-9	-15	-8	-12	-14	-14	-16	-18	
Prijzen gezinsconsumptie (werknemers)	5,6	3,3	2,3	2,5	2,3	1,7	1,2	0,4	1,2	0,7	0,6	0,5	0,2	-0,7	
Regelingslonen particulier bedrijf		0,3	1,1	1,0	1,3	1,4	1,1	0,9	1,3	1,3	1,2	1,0	1,0	0,9	
Regelingslonen overheid		-1,4	-1,0	-0,1	-1,9	-1,9	-0,4	-0,3	-0,4	-0,4	-1,2	-1,2	1,6	1,6	
Dollarkoers, contante notering	9	12	4	14	-3	-15	-28	-27	-29	-32	-27	-29	-27	-26	
3. OVERIGE INDICATOREN															
Consumentenvertrouwen ¹ (in %)		-22	-4	-10	0	3	12	10			9	13	11	10	7
ANP-CBS beursindex	10	27	29	32	35	30	29	33	25	25	31	30	37	32	35
Uitgesproken faillissementen	22	-19	-13	-9	-16	-12	-31	-15	-31	-27	-11	-27	-7	-17	-9
<i>Conjunctuurtest industrie</i>															
Bezettingsgraad (in %)		83	85	85	84	84	84	85							
Orderpositie (1984=100)		100	105	104	107	107	108	109	107	108	109	109	109	108	
Beoordeling orderontvangsten ¹ (in %)		-11	-9	-9	-10	-9	-10	-12	-14	-10	-13	-13	-9	-12	
Beoordeling voorr. eindproducten ¹ (in %)		9	4	3	3	5	6	7	6	6	6	7	7	6	
<i>Arbeidsmarkt</i>															
Werkzame personen in de industrie	-3	-2	1	0	1	1	1								
Aantal werkloosheidsuitkeringen	33	7	-2	-1	-3	-4	-5	-5	-5	-5	-6	-5	-4	-4	
Geregistreerde werklozen² (x 1000)	508	822	761	768	760	741	734	717	733	730	723	718	710	713	696
<i>Geld en krediet</i>															
Spaartegoeden	8	3	5	5	4	4	4	4	4	4	4	4	5		
Verstrekt consumptief krediet	-6	0	10	9	18	9	29	21	29	13	31	7	27	19	
Binnenlandse liquiditeitsmassa	7	8	8	8	7	9	7		6	5	5	6			
Geldhoeveelheid	6	6	7	6	8	7	7		6	6	6	9			
Secundaire liquiditeiten	10	11	10	11	6	12	8		6	5	3	2			
Daggeldmarktrente (in %)	8,7	5,8	6,3	6,9	6,1	5,8	5,8	6,1	6,0	5,7	5,5	6,6	6,2	6,1	5,6
Rendement op staatsobligaties (in %)	9,7	8,0	7,3	7,4	7,0	7,0	6,7	6,3	6,8	6,5	6,2	6,4	6,4	6,2	5,9

¹ Saldo van positieve en negatieve antwoorden in procenten van het totaal.

² Seizoen gecorrigeerde cijfers (bron: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid).

Tabel 2. Recente ontwikkelingen in het buitenland

	1984	1985	1985			1986		1986						
			2 ^e kw.	3 ^e kw.	4 ^e kw.	1 ^e kw.	2 ^e kw.	febr.	mrt.	apr.	mei	juni	juli	aug.
Productie nijverheid¹ (volume)	% mutatie t.o.v. dezelfde periode het jaar daarvoor													
Bondsrepubliek Duitsland	3	6	9	6	4	2	5	4	-1	8	1	5	2	
België	2	2	2	2	4	5		4	6	4	4			
Frankrijk	3	1	1	0	2	0	2	0	-1	5	-2	2		
Verenigd Koninkrijk	1	5	7	5	5	2	0	5	0	4	-1	-2		
Italië	3	1	2	0	1	3	3	1	4	4	1	4		
Verenigde Staten	12	2	2	1	2	1	1	1	0	1	1	0	0	
Japan	11	5	6	5	1	1	-1	1	2	0	-2	0	-2	
Buitenland (gewogen) ²	3	4	5	4	4	2	3	3	1	5	1			
Nederland	5	4	3	0	4	-1	1	4	-2	6	-2	-1	4	
Gezinsconsumptie (volume)														
Bondsrepubliek Duitsland	1	2	1	3	3	4	5							
Frankrijk ³	1	2	2	3	4	3								
Verenigd Koninkrijk	2	3	2	4	3	5								
Italië ³	2	2	2	2	2	2	2							
Verenigde Staten	5	3	3	4	4	4	4							
Japan	3	3	3	3	3	2								
Nederland	0	2	1	2	3	3	3							

Bron voor gegevens buitenland: Eurostat en OECD.

² Het gemiddelde van de 6 belangrijkste exportlanden, gewogen met hun aandeel in de Nederlandse export in 1984.

¹ Excl. bouwnijverheid.

³ Binnenlandse consumptie.

Focus: Gezinsconsumptie

Na een aantal jaren van daling en stagnatie nam vorig jaar het volume van de binnenlandse consumptie weer met 1,5% toe. In de eerste zeven maanden van dit jaar werd deze groei versterkt voortgezet (2,5% t.o.v. de overeenkomstige periode van 1985). Voor duurzame consumptiegoederen werd zelfs een gemiddelde volumetoename van 5% gemeten. De bestedingen aan voedings- en genotmiddelen en aan overige goederen en diensten stegen over deze periode beide met 2%.

In het Conjunctuurbericht is er al meermaals op gewezen dat deze groei zich voordoet op een relatief laag niveau. Volgens de laatste cijfers was het volume van de bestedingen aan duurzame consumptiegoederen in de eerste zeven maanden zo'n 14% kleiner dan in dezelfde periode van 1978, toen het topniveau voor dit tijdvak werd gemeten. De consumptie van voedings- en genotmiddelen bleef sinds 1979 vrijwel op hetzelfde niveau, ondanks een bevolkingstoename van 2% over deze periode. Het volume van de bestedingen aan overige goederen en diensten, dat tussen 1980 en 1983 nagenoeg niet veranderde, nam de laatste jaren licht toe.

In tabel 2 zijn de groeicijfers van de gezinsconsumptie van

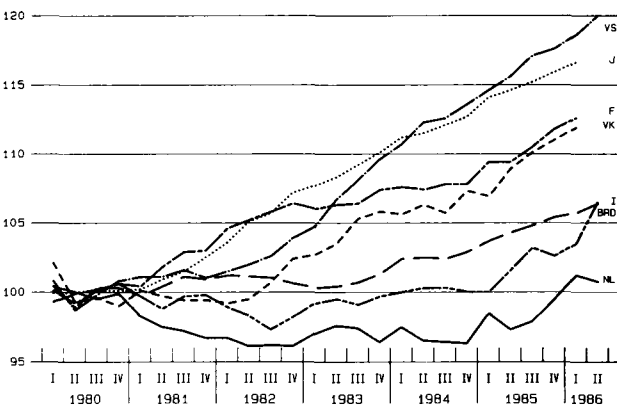
een aantal geïndustrialiseerde landen vermeld. Voor Nederland is in deze tabel de reeks consumptieve bestedingen door gezinshuishoudingen opgenomen. Deze reeks wordt berekend door de binnenlandse consumptie te vermeerderen met de consumptie door Nederlanders in het buitenland en te verminderen met de consumptie door buitenlanders in Nederland.

In alle in tabel 2 genoemde landen werd in 1985 een volumetoename van de consumptie van 2 á 3% geregistreerd. De eerste cijfers van 1986 wijzen op een verdere groei. Op wat langere termijn bezien zijn tussen deze landen wel frappante verschillen te constateren. Bij vergelijking van het consumptievolumen van 1985 met dat van 1980 blijkt dat in de Verenigde Staten (+16%) en Japan (+15%) de consumptie fors is toegenomen. Daarentegen werd in de Bondsrepubliek slechts een stijging van 2% gemeten, terwijl in Nederland het volume van de consumptieve bestedingen in 1985 zelfs kleiner was dan in 1980. In de eerste twee kwartalen van 1986 werd in Nederland het gemiddeld niveau van 1980 voor het eerst weer overschreden.

De ontwikkeling van de consumptie in de verschillende landen correspondeert in belangrijke mate met de groei van de productie. Afhankelijk van de beschikbaarheid van de gegevens is in bijgaande grafiek gekozen voor het Bruto Binnenlands Produkt (BBP) dan wel van het Bruto Nationaal Produkt (BNP) als indicator van de productie. Ook hier deed zich de sterkste groei voor in de Verenigde Staten en Japan; in deze landen groeide het BNP met respectievelijk 13 en 21%. In Nederland was het BBP-volume in 1985 slechts 3,5% groter dan in 1980, het laagste groeicijfer van alle beschouwde landen. Opmerkelijk is de ontwikkeling in Frankrijk en de Verenigde Staten. In deze landen groeide de consumptie tussen 1980 en 1985 zo'n 4% meer dan de productie. In de Bondsrepubliek Duitsland, Japan en Nederland deed zich een tegengestelde ontwikkeling voor.

Gezinsconsumptie (volume)

Indexcijfers 1980 = 100 (seizoen gecorrigeerde kwartaalcijfers)

Groei productie en gezinsconsumptie (volume)

Gecumuleerde procentuele stijging 1985 t.o.v. 1980

